

Mindenkinek úgy kell ennie, dolgoznia és szórakoznia, ahogy a felsőbb hatalmak mondják.

A nyugati kávéházláncok továbbra is a legnagyobb népszerűségnek örvendenek Oroszországban. Sok kisebb városban a McDonald's vagy nemzetközi vetélytársai jelentik annak a kevés helynek az egyikét, ahová egy átlagos jövedelmű család elmehet egy vasárnapi ebédre vagy gyerekzsúrra. Ez egyfelől arról árulkodik, hogy az ország szegény. Az Egyesült Államokban például a hasonló középáras étteremláncokba főként a lakosság legszegényebb rétegei járnak. Másrészt a szomorúság ideje még nem érkezett el⁵: az orosz emberek többsége 2020-ban megfelelő szolgáltatásokat szeretne, nem pedig gorombaságot és az ország önmaga választotta elszigetelődését. Nemcsak a „moszkvai ügy” [a 2019-es moszkvai zavargások] alakjai, hanem a McDonald's-ot felkeresők is újítják azoknak, akik arról álmodoznak, hogy visszatérnek a jelenlegi brezsnyevi Szovjetunióba.

(*Novaja Gazéta*)

Abhijit V. Banerjee és Esther Duflo⁶

A haladás sokféle útja – és annak akadályai

Korunk mindenféle aggodalma ellenére, amely a gazdag országokat érintő robbanásszerűen növekvő egyenlőtlenségről szól, az utolsó néhány évtized feltűnően kedvező volt a szegények számára. 1980 és 2016 között a keresők alsó 50 százalékának átlagos jövedelme csaknem megkétszereződött, mivel ez a csoport könnyvelhette el magának a globális GDP növekedésének 12 százalékát. A – Világbank „a

szélsőséges szegénység” küszöbértékét jelentő – napi 1,90 dollárnál (kb. 500 forintnál) kevesebből élők száma 1990 óta több mint felével esett vissza, közel kétmilliárdról körülbelül 700 millióra. Az emberiség történelme során soha még ennyi ember nem emelkedett ki ilyen gyorsan a szegénységből.

Az életminőség terén is jelentős javulás történt, még azok számára is, akik szegények maradtak. 1990 óta a gyermekágyi halálásokok számát sikerült a felére csökkenteni a világon. Ugyanez igaz a csecsemőhalandóságra – több mint 100 millió gyermek életét mentették meg. A súlyos társadalmi problémákat mutató helyektől eltekintve, szinte minden gyereknek, fiúknak és lányoknak egyaránt hozzáférése van az általános iskolai oktatáshoz. Még a HIV/AIDS, egy valaha reménytelennek tűnő járvány okozta halálesetek is, amelyek nem sokkal az ezredforduló után csúcspontot értek el, azóta egyfolytában csökkennek.

Ezeknek az eredményeknek a nagy része a gazdasági növekedésnek köszönhető. Az emberek jövedelmének növelése mellett a folyamatosan emelkedő GDP lehetővé tette a kormányoknak (és másoknak), hogy többet fordítsanak iskolákra, kórházakra, gyógyszerre és a szegényeknek járó jövedelem-átcsoportosításokra. A szegénység nagymértékű csökkenése két olyan nagy gazdaságban ment végbe, amelyek különösen gyorsan növekedtek: Kínában és Indiában. Ma azonban, amikor mindkét helyen elkezdett lassulni a növekedés, van ok aggodalomra. Képes-e Kína és India bármit is tenni az elakadás ellen? Továbbá, vajon kínálnak-e ezek az országok egy olyan biztos receptet, amelyet más országok is követhetnek, hogy embermillióikat kiszabadíthassák a szegénységből?

Közgazdászok, saját magunkat is beleértve, szentelték egész pályafutásukat a fejlődés és a szegénység tanulmányozásának, és az a kellemetlen igazság, hogy a szakma még mindig nem érti teljesen, hogy egyes gazdaságok miért gyarapodnak, mások pedig miért nem. Nem igazán van egyértelmű képlet a növekedéshez. Amennyiben van közös szál, akkor az vélhetően az, hogy a leggyorsabb növekedés

5 Szó szerinti utalás Szergej Szeljanov híres, hasonló című filmjére: *Время печали еще не пришло* (1995).

6 A 2019-es közgazdasági Nobel-díjat Abhijit Banerjee, Esther Duflo és Michael Kremer kapta megosztva. A díjat a globális szegénység enyhítésére tett kísérleti megközelítésükért nyerték el.

a rosszul szétosztott erőforrások újraelosztása révén jelenik meg – azaz a tőkét és a munkaerőt a legjövedelmezőbb módon kell kihasználni. Végül azonban az ebből a folyamatból származó hozamok csökkennek, amely ponton az országoknak új stratégiát kell találniuk a szegénység leküzdésére.

A növekedési lehetőségek felkutatása

Bár a növekedés kulcsfontosságú a szegénység csökkentésében, a „növekedjünk gyorsabban”, sőt a „folytassuk a gyors növekedést” inkább a reménynek hangot adó kifejezések, semmint végrehajtható szakpolitikai ajánlások. Az 1980-as és 1990-es évek során a közgazdászok sok időt töltöttek országközi növekedési regressziók, azaz egy olyan típusú elemzés végzésével, amelynek célja a gazdasági növekedés előrejelzése volt számos változó alapján. A kutatók adatokat tápláltak be – az oktatással, a beruházásokkal, a korrupcióval, az egyenlőtlenséggel, a kultúrával, a tengertől való távolsággal stb. kapcsolatban –, hogy felfedezzék, milyen tényezők segítették vagy hátráltatták a növekedést. Abban reménykedtek, hogy új-fajta ösztönző hatásokat találnak, amelyekkel fokozni lehet a növekedést.

Ezzel a kutatással két probléma volt. Először is, ahogy arra William Easterly közgazdász rámutatott, ugyanabban az országban évtizedről évtizedre drasztikusan változhat a növekedési ráta anélkül, hogy bármi egyéb téren nyilvánvaló változás történne. Az 1960-as és 1970-es években Brazília a növekedés élenjárója volt világszinten; körülbelül 1980-tól kezdve két évtizeden át lényegében abbahagyta a növekedést (mielőtt újra növekedésnek indult, majd újra leállt). 1988-ban Robert Lucas, a modern makroökonomia egyik alapítója, egy cikket tett közzé, amelyben azon töprengett, miért maradt le úgy India, és azt kívánta, hogy bár csak olyan gyorsan növekedne, mint Egyiptom vagy Indonézia. Talán a sors akarata, hogy India gazdasága épp akkor kezdett egy 30 éven tartó gyors növekedésbe, míg Egyiptom és Indonézia elkezdtek visszaesni. Bangladesben, amelyet röviddel 1971-es alapítása után széles körben csak csódtömegnek gúnyoltak, 1990

és 2015 között a legtöbb évben ötszázalékos vagy ennél is nagyobb volt a gazdasági növekedés, 2016-ban, 2017-ben és 2018-ban pedig meghaladta a hét százalékot – így az ország a világ 20 leggyorsabban növekvő gazdasága közé tartozik. A fenti esetekben mind bármiféle nyilvánvaló ok nélkül történt vagy épp nem következett be a növekedés.

Másodsor, egy alapvetőbb szinten nem sok értelme van ezeknek a törekvéseknek, amelyek a növekedés okát akarják felfedezni. Egy adott ország esetében szinte minden változó részben valami másnak a terméke. Vegyük például az oktatást, egy olyan tényezőt, amely pozitív korrelációban van a növekedéssel. Az oktatás részben egy kormány hatékonyságának a működése az iskolák működtetését és fenntartását illetően. De egy kormány, amely jól csinálja ezt, valószínűleg más dolgokban is jó – például az útépitésben. Ha a növekedés nagyobb a jobb oktatási rendszerrel rendelkező országokban, a munkaerőt kinevelő iskolaké a dicsőség vagy az utaké, amelyek megkönnyítik a kereskedelmet? Vagy valami más felelős? Tovább bonyolítva a képet, valószínű, hogy az emberek inkább elkötelezettek gyermekeik oktatása iránt, amikor jól megy a gazdaság – következőképpen talán a növekedés vonja maga után az oktatást, és nem fordítva. Bolondság azzal próbálkozni, hogy külön, növekedéshez vezető tényezőket válasszunk ki. Ugyanez igaz tágabb értelemben a megfelelő szakpolitikai ajánlásokra.

Akkor mi marad a döntéshozóknak? Van néhány dolog, amelyet egyértelműen érdemes elkerülni: hiperinfláció; rendkívüli módon túlértékelt rögzített árfolyamok; a kommunizmus szovjet, maoista vagy az észak-koreai változata; a magánvállalkozásoknak az a fajta teljes állami elnyomása, ahogy az Indiában történt az 1970-es években, ahol minden állami tulajdonban volt a hajógyáraktól a cipőgyárakig. Ez azonban ma aligha bizonyul különösebben hasznos tanácsnak, tekintve, hogy többé már szinte senki nem folytatódik ilyen szélsőséges lehetőségekhez.

A legtöbb fejlődő ország nem azt akarja tudni, hogy vajon államosítania kell-e egy éjszaka leforgása alatt az egész magánkézben

levő ipart, hanem hogy a kínai gazdasági modellt szükséges-e követnie. Noha Kína nagy mértékben piacgazdaságnak számít, az ország kapitalizmushoz való hozzáállása igencsak különbözik a klasszikus angolszász modelltől, amely alacsony adókkal és kevés szabályozással jellemezhető, sőt annak európai változatától is, ahol az állam nagyobb szerepet játszik. Kínában az állam, mind nemzeti, mind helyi szinten, túlméretezett szerepet játszik a föld, a tőke, sőt még a munkaerő elosztásában is.

Más kelet-ázsiai gazdaságok szintén eltértek a hagyományos kapitalista modelltől, és évtizedekig jelentős mértékben növekedtek; vegyük Japánt, Dél-Koreát és Tajvant, az összes olyan helyet, ahol a kormány kezdetben aktív iparpolitikát folytatott.

Mindezek a gazdaságok látványos sikert értek el nem szokványos politikák követése után. Az a kérdés, hogy vajon döntéseik miatt vagy azok ellenére történt ez. Pusztán csak szerencséje volt Kelet-Ázsiának, vagy van mit tanulni sikeréből? A második világháború is tönkretette a gazdaságokat, ezért a gyors növekedés részben a pusztító felépülés függvénye is lehetett. Továbbá, a kínai tapasztalat mely elemeit kellene követniük az országoknak? Teng Hsziao-ping Kínájával kezdjük, egy koldusszegény gazdasággal, ahol aránylag színvonalas oktatás és egészségügyi ellátás, és igen egyenletes jövedelemelosztás volt? Vagy a kulturális forradalommal, amely kísérlet volt arra, hogy megsemmisítsék az elit előnyeit, és egyenlő feltételeket teremtsenek mindenki számára? Vagy talán a kínai történelem előző négyezer évével? Álmodozónak nevezhetők azok, akik győzelemtént könyvelik el a kelet-ázsiai országok tapasztalatait, hogy egyik vagy másik megközelítés előnyeit bizonyítsák: nincs arra mód, hogy bármi ilyet bizonyítsunk.

Egyszerűen nincs bevett recept arra, hogy miként lehet szegény országokban tartósan nagymértékű növekedést elérni. 2006-ban a Világbank felkérte Michael Spence közgazdászt, hogy legyen a vezetője egy gazdasági növekedést vizsgáló bizottságnak. A csoport végleges jelentésében elismerte, hogy a növekedésnek nincsenek általános elvei, és hogy

nincs két teljesen egyforma példája a gazdasági terjeszkedésnek. Easterly kendőzetlen fordulatokkal írta le erőfeszítéseiket: „A világ vezetőiből és szakértőkből álló 21 tagú bizottság, egy 11 tagú munkacsoport és 300 tudományos szakértő kétéves munkája után, 12 munkaértekezlet, 13 konzultáció és 4 millió dolláros költségvetés mellett a szakértők válasza az arra vonatkozó kérdésre, hogy miként lehet nagymértékű növekedést elérni, nagyjából a következőképpen hangzott: nem tudjuk, de bízunk a szakértőkben, hogy rájönnek.”

„A könnyen elérhető gyümölcs” stratégiája

A közgazdászok ugyanakkor tanultak valamit a növekedés forrásairól szóló megoldatlan vitából. Főként annak megértéséig jutottak el, hogy az átmenetek a növekedési történet fontos, mégis háttérbe szoruló részei. A hagyományos növekedésemélet egyik központi tétele úgy szólt, hogy az átmeneteknek nincs jelentősége, mert a piaci erők biztosítják az erőforrások zökkenőmentes és gyors eljuttatását a legeredményesebb felhasználásuk céljából. A legtermőképesebb földeken kell a legintenzívebben gazdálkodni. A legjobb dolgozóknak a legjövedelmezőbb cégeknél kell kikötniük. A befektetők a legígéretesebb vállalkozókra bízzák tőkéjüket.

Ez a feltételezés gyakran téves. Egy adott gazdaságban egymás mellett léteznek a termelő és a nem termelő cégek, és az erőforrások nem mindig kerülnek a legjobb felhasználásra. Ez különösen igaz a fejlődő országokban, ahol számos piac, mint például a hitel-, a föld- vagy a munkaerőpiac, rosszul működik. Többnyire nem annyira azzal van probléma, hogy nem áll rendelkezésre tehetség, technológia és tőke, hanem hogy a gazdaság nyilvánvalóan nem a legjobban használja ki őket. Némely cégnél több alkalmazott van, mint amennyire szükség van, míg mások képtelenek embereket felvenni. Egyes egyszerű ötletekkel rendelkező vállalkozó talán nem tudja finanszírozni ezeket, míg mások, akik nem különösebben tehetségesek, továbbra is folytatják tevékenységüket. Ezt hívják a közgazdászok „helytelen elosztásnak”.

A helytelen elosztás elszívja a növekedéstől az erőt, ami azt jelenti, hogy újraelosztással javítható. Az utóbbi években a közgazdászok megpróbálták számszerűsíteni, hogy mekkora növekedés származhat az erőforrások legjobb kihasználásából. Chang-Tai Hsieh, a Chicago Booth School of Business Egyetem közgazdásza és Peter Klenow, a Stanford Egyetem kutatója például úgy találták, hogy miközben állandó a tőke és a munkaerő, bizonyos iparágakon belül pusztán a tényezők újraelosztásával Kínában 30–50, Indiában pedig 40–60 százalékkal növelhető a termelékenység. Ha az újraelosztás a gazdaság szélesebb rétegeiben valósulna meg, még kifizetődőbb lenne.

Azaz, a növekedés serkenthető a meglévő erőforrások megfelelőbb felhasználásra való átcsoportosításával. Ha egy ország nagyon rosszul felhasznált erőforrásokkal kezd, mint Kína Teng előtt vagy India a szélsőséges dirigizmus (állami irányítás) idején, akkor a reform első előnye abból származhat, hogy egyszerűen kiaknázzák a megannyi rosszul használt erőforrást. Az elosztás sokféleképpen javítható, kezdve a Kínát Teng idején jellemző kollektívizált mezőgazdaságtól való eltávolodástól azokig az erőfeszítésekig, amelyeket India tett az 1990-es években, hogy felgyorsítsa az adósságviták rendezését és ily módon hatékonyabbá tegye a hitelpiacot.

Az érem másik oldalaként azonban egy bizonyos ponton a nyereség csökkenni kezd. Sok fejlődő gazdaság éri el jelenleg ezt a pontot. A világ többi részével együtt el kell majd fogadniuk egy kellemetlen igazságot, mi szerint a lélegzetelállító növekedés korszaka valószínűleg a végéhez közeledik. Vegyük például Kína esetét. Az országnak mostanra sikerült megszabadulnia a helytelen elosztás legszembetűnőbb formáitól. Igen bölcsen, új befektetésekbe fordította az ebből következő növekedés nyereségeit, és ahogy nőtt a teljesítmény, azt külföldön értékesítette, hasznot húzva a világ látszólag csillapíthatatlan exportéhségéből. Ez a stratégia azonban nagyjából szintén lezajlott már: most, hogy Kína a világ legnagyobb exportőre, nem folytathatja exportjainak növelését sokkal gyorsabban annál, mint ahogy a világgazdaság

növekszik. Lehetséges, hogy Kína végül mégiscsak beéri az Egyesült Államok egy főre eső termelését, de lelassuló növekedése azt jelenti, hogy ez sok időt vesz majd igénybe. Ha a kínai növekedés évi 5 százalék alá esik, ami nem elképzelhetetlen, és megmarad azon a szinten, optimistán szemlélve a dolgot, illetve, ha az Egyesült Államok növekedése továbbra is 1,5 százalék körül mozog majd, akkor legalább 35 évbe telik, míg Kína felzárkózik az Egyesült Államok mögé az egy főre eső jövedelem tekintetében. Eközben a kínai hatóságoknak számolniuk kell azzal, hogy a gyors növekedés időszakos, mint ahogy nyilvánvalóan tesz is. 2014-ben Hszi Jin-ping elnök a lassabb növekedés „új normájához” való alkalmazkodásról beszélt. Sokan ezt úgy értelmezték, hogy bár a kétszámjegyű éves növekedés napjai mögöttük állnak, a kínai gazdaság továbbra is évente hét százalékkal bővül a belátható jövőben. Bár még talán ez is túl optimistán hangozhat. A Nemzetközi Valutaalap szerint Kína növekedése 2024-re 5,5 százalékra fog visszaesni.

Hasonló történet játszódott le Indiában. Körülbelül 2002-től kezdve az ország feldolgozóipara erőteljes javulást mutatott az erőforrások elosztásában. Az üzemek gyors ütemben modernizálták technológiájukat, és a tőke egyre nagyobb mértékben áramlott az egyes iparágakon belüli legjobb cégekhez. Mivel a fejlesztések látszólag semmiféle politikai változáshoz nem kapcsolódtak, néhány közgazdász „India rejtélyes ipari csodájáról” beszélt. Ez azonban nem csoda volt, csupán szerény javulás egy nem túl sok jót ígérő kiindulóponthoz képest. Különféle magyarázatokkal lehet előállni a fellendüléssel kapcsolatban. Talán a nemzedékváltás volt az oka, melynek során a cégek irányítása átkerült a szülők kezéből a gyerekeikébe, akik közül sokan külföldön tanultak, törekvőbbek voltak, és jobban értették a technikát és a világpiacon működését. Vagy talán szerény profitok felhalmozódásának a hatása volt, amely végül anyagilag lehetővé tette az átállást a nagyobb és minőségibb üzemekre. Függetlenül attól, mi a pontos oka, India gazdasági felemelkedése a helytelen elosztás kijavításának eredményeként

érthető meg legjobban: azaz olyan növekedésként, amely a könnyen elérhető gyümölcs stratégijából származhat.

Ez a fajta növekedés nem tarthat örökké. Ahogy a gazdaság megszabadul legrosszabbul működő üzemeitől és cégeitől, magától értetődően zsugorodik a további fejlesztések tere. Jelenleg úgy tűnik, hogy India hirtelen lassulás előtt áll. A Nemzetközi Valutaalap, az Ázsiai Fejlesztési Bank és a Gazdasági Együttműködési és Fejlesztési Szervezet mindegyike közel hat százalékra csökkentette az Indiára vonatkozó 2019–2020 közötti növekedési előrejelzéseit. Mások szerint India növekedése talán már le is lassult: Arvind Subramanian, aki 2014 és 2018 között volt Újdelhi vezető gazdasági tanácsadója, azt állította, hogy a hivatalos becslések akár 2,5 százalékkal is túlértékelték az ország növekedését az utóbbi években. Újból helyreállhat a növekedés Indiában, de egy ponton örökre le fog lassulni. Valójában lehetséges, hogy India beragadhat a rettegett „közepes jövedelmi csapdába”, amelyben a gyorsan növekvő gazdaságok kezdenek megrekedni. Ezzel nem lenne egyedül: a Világbank szerint 101, 1960-ban közepes jövedelműnek számító gazdaságból csak 13 vált magas jövedelművé 2008-ra.

Sajnos, ahogy a közgazdászok nem tudnak sokat arról, hogy miként lehet növekedést előidézni, arról is nagyon keveset tudnak, hogy némely ország, például Mexikó, miért reked meg a közepes jövedelmi csapdában szemben másokkal, például Észak-Koreával. Az egyik valódi veszély, hogy – miközben próbálják fenntartani a gyors növekedést – azok az országok, amelyek hirtelen lelassuló növekedéssel találják szemben magukat, a ma szegényeit sújtó intézkedésekhez folyamodnak a jövőbeli növekedés nevében. A növekedés érdekében sok ország úgy értelmezte a kedvező üzleti környezetről szóló előírást, mint felhívást a szegény-ellenes, gazdagoknak kedvező politikára, például a gazdagok adójának a csökkentésére és a vállalatok szanálására.

Ez a szemlélet uralkodott az Egyesült Államokban Ronald Reagan elnöksége és az Egyesült Királyságban Margaret Thatcher mi-

niszterelnöksége idején. Ugyanakkor, amennyiben lehet adni ennek a két országnak a tapasztalataira, semmit sem használ a növekedésnek és még kevesebbet a szegényeknek, ha arra kérjük őket, hogy húzzák szorosabbra a nadrágszíjukat abban a reményben, hogy a gazdagoknak adott ingyenes juttatások végül majd „leszivárognak”: egyik országban sem gyorsult fel a növekedés, az egyenlőtlenség azonban robbanásszerűen megnőtt. Világszinten, a felső 1 százalék volt az egyetlen csoport, amelynek jobban ment még a legszegényebb 50 százaléknál is 1980 és 2016 között – a gazdagoknak a már gazdag országokban, valamint egyre több dúsgazdag embernek a fejlődő világban – ők a teljes növekedés elképesztő 27 százalékát tudhatták magukénak abban az időben. Az alattuk lévők 49 százaléka, amelybe szinte mindenki beletartozik az Egyesült Államokban és Európában, veszített, és jövedelmük ez időszak alatt stagnált.

Az egyenlőtlenség robbanása a már nem növekvő gazdaságokban rossz hír a jövőbeli növekedés szempontjából. Politikai következménye a populista vezetők megválasztása, akik csodálatos megoldásokat harangoznak be, amelyek ritkán működnek – és gyakran Venezuela-stílusú katasztrófákhoz vezetnek. A gazdag országokban már láthatók a következmények, az Egyesült Államokban a fokozódó kereskedelmi akadályoktól az Egyesült Királyságban a Brexit körüli zűrzavarig. Még a Nemzetközi Valutaalap is, amely valamikor az „első a növekedés” konzervatív szemléletének védőbástyája volt, felismerte, hogy rossz politika a szegények feláldozása a növekedés előmozdítása érdekében. Most megköveteli az egyes országokban működő csoportjaitól, hogy tanácsadás során vegyék figyelembe az egyenlőtlenségeket.

A cél lebeg a szemünk előtt

A növekedés valószínűleg le fog lassulni, legalábbis Kínában és Indiában, és senki sem tehet túl sokat ez ellen. Ugyanúgy bekövetkezhet más országokban, de senki nem tudja megjósolni, hogy hol vagy miért. A jó hír az, hogy még ha el is marad a

növekedés, vannak módok a fejlődés más indikátorainak javítására. A döntéshozóknak nem szabad elfeledkezniük arról, hogy a GDP egy eszköz a cél elérésére, nem pedig a cél maga. Kétségtelenül hasznos eszköz, főként, ha munkahelyeket teremt, növeli a béreket vagy emeli a költségvetést, hogy a kormány többet tudjon újra elosztani. A végső cél azonban az életminőség javítása marad, főként azok számára, akik a legrosszabb körülmények között élnek. Az életminőség többet jelent a pusztá fogyasztásnál. Jóllehet a jobb élet valóban részben arról szól, hogy képesek legyünk többet fogyasztani, az emberek nagy része azonban, még a legszegényebbek is, ennél többre vágyik. Értékesnek és megbecsültnek akarják érezni magukat, egészségben szeretnék tudni a szüleiket, iskoláztatni a gyerekeiket, hallatni a hangjukat, és követni álmait. A magasabb GDP segíthet a szegényeknek, hogy ezek közül sok dolgot elérjenek, de ez csak az egyik mód rá, és nem mindig a legjobb. Voltaképpen elképesztő életminőségbeli különbségek vannak a hasonló jövedelemszintű országok között, például Srí Lanka egy főre jutó GDP-je többé-kevésbé ugyanakkora, mint Guatemaláé, de messze alacsonyabb a gyermekágyi, a csecsemő- és a gyermekkori halálozás aránya.

Az ilyen egyenlőtlenségeknek nem kellene meglepetést okozniuk. Visszatekintve világosan látszik, hogy az utóbbi pár évtized fontos eredményei nem a gazdasági növekedésből, hanem az egyes eredmények megjavítására tett hangsúlyból adódtak még azokban az országokban is, amelyek nagyon szegények voltak és maradtak. Az egész világon drasztikusan csökkent például az öt éves kor alatti halálozási arány, még néhány nagyon szegény országban is, amelyeknek a gazdasági nem nőttek különösebben gyorsan. Ez leginkább a döntéshozók javára írható, akik az újszülöttgondozásra, a védőoltásokra és a malária megelőzésére tették a hangsúlyt. Ugyanezt a megközelítést lehet és kell alkalmazni a többi, életminőséget javító tényező bármelyikénél, legyen szó oktatásról, készségekről, vállalkozói szellemről vagy

egészségről. A hangsúlyt a kulcsproblémák azonosítására és a megoldás megtalálására kell helyezni.

Ez a munka nagy türelmet igényel: a pénz elköltésének önmagában nem szükségszerű velejárója a valódi iskolázottság vagy a jó egészség. De a növekedéssel ellentétben a szakértők valóban tudják, hogy miként lehet előbbre jutni. A világosan meghatározott beavatkozásokra való összpontosítás egyik nagy előnye, hogy ezeknek az intézkedéseknek mérhető célkitűzéseik vannak, és ezért közvetlenül értékelhetők. A kutatók kísérletezhetnek velük, elhagyhatják azokat, amelyek nem működnek, és továbbfejleszthetik azokat, amelyek működnek. Ez az, amivel pályánk túlnyomó részében foglalkoztunk, továbbá amit jelenleg kutatók és döntéshozók százai csinálnak olyan szervezetek segítségével, mint az Abdul Latif Jameel Poverty Action Lab, azaz J-PAL szegénységi kutatóközpont (amelyet a cikk írói a Massachusetts Institute of Technology égisze alatt kezdtek) és az Innovations for Poverty Action nonprofit szervezet, amelyet Dean Karlan közgazdász alapított. Így bár senki nem tudja, hogy miként lehet Kenyát Dél-Koreává változtatni, Jessica Cohen és Pascaline Dupas munkájának köszönhetően sikerült megtudnunk például, hogy a rovarirtóval kezelt ágyhálók tömeges elosztása a leghatékonyabb módja a malária elleni küzdelemnek. Randomizált kontrollált vizsgálatok (Randomized Controlled Trial, RCT) sorozata után ezek a kutatók úgy találták, hogy ha az ágyhálókért díjat számolnak fel az embereknek, amiért kezdeti feltételezéseik szerint azok nagyobb valószínűséggel használták volna a hálókat, ténylegesen csökkentette a használatukat – ez a bizonyíték végérvényesen meggyőzte a nagy fejlesztőszervezeteket, hogy hagyjanak fel a díjakkal. 2014 és 2016 között összesen 582 millió rovarirtóval kezelt szünyoghálót osztottak szét világszerte. Ezek közül 75 százalékot ingyenes ágyhálók tömegterjesztési kampányai során szállítottak ki az érintettekhez, emberleltekt tízmillióit mentve meg.

Túl a növekedésen

A lényeg az, hogy továbbra is homály fedi a tartós gazdasági növekedés valódi összetevőit. De sok mindent lehet tenni, hogy megszabadítsuk a szegény országok gazdaságait a legkirívóbb pazarlási módoktól és az ott élőket a szenvedéstől. A gyermekek, akik megelőzhető betegségek miatt halnak meg, az iskolák, ahol a tanárok elfelejtettek bemenni az órára, a bíróságok, ahol az ügyek végeláthatatlanok – minden kétséget kizáróan aláássák a termelékenységet, és nyomorúságossá teszik az életet. Az ilyen problémák megoldása – bár lehet, hogy nem hajtja az országokat a tartósan gyorsuló növekedés irányába – nagymértékben javíthatja a polgárok jólétét. Továbbá, jóllehet senki nem tudja, hogy a növekedés mikor fog gőzerővel beindulni egy adott országban, ha viszont megtörténik, a szegények nagyobb valószínűséggel tudnak felzárkózni, ha jó az egészségi állapotuk, tudnak írni és olvasni, és képesek közvetlen élethelyzetükön túl is gondolkodni. Nem véletlen, hogy a globalizáció sok nyertese kommunista országok közül került ki, amelyek ideológiai okokból jelentősen beruháztak lakosságuk emberi tőkéjébe (például Kína és Vietnám), vagy olyan helyekről, amelyek hasonló politikát folytattak, mert fenyegetve érezték magukat a kommunizmustól (például Dél-Korea és Tajvan). Egy olyan fejlődő ország, mint India, akkor jár el a legjobban, ha megpróbálja megnövelni az életszínvonalat a már meglévő erőforrásokkal: beruház az oktatásba és az egészségügybe, javítja a bíróságok és bankok működését, jobb utakat és élhetőbb városokat épít. Ugyanez a logika érvényes a gazdag országok politikai döntéshozóira is, akiknek közvetlenül kell befektetniük a szegényebb országok életszínvonalának javításába. Miután még nem találtuk meg a fejlődés csodaszerét, embermilliók életének mélyreható átalakítása úgy oldható meg a legjobb módon, ha nem próbáljuk meg mindenáron serkenteni a növekedést. Közvetlenül arra a kérdésre kell összpontosítani, amelyet a növekedésnek is meg kellene céloznia: ez pedig a szegények jóléte.

(Foreign Affairs)

Zanny Minton Beddoes

Papírra vetve

A gyermek túlélők számára a rajz terápia
– és az igazságszolgáltatás eszköze

A gyermekrajzok alapvető bizonyítékokat szolgáltatottak a náci perekől a darfüri népiirtásig

Abdul Dzsabbar kilencéves volt, amikor a kezébe adtak néhány szinesceruzát, és arra kérték, hogy rajzoljon le néhány jelenetet darfüri életéből. Százerekhez hasonlóan őt is a szudáni hadseregnek és könyörtelen cinkostársainak, az arab milicistáknak, a – nagyjából ’lovon járó gonoszt’ jelentő – dzsandszavideknek a kegyetlen támadása üzte el falujából. Abdul Dzsabbar számára egy menekülttábor jelentette a túlélést – de legalább életben maradt. Rajzai azok sorsát örökítik meg, akiknek ez nem sikerült. Az egyiken látható egy kisgyerek, akit épp a tűzbe hajtanak. A kép közepén közelről lőnek rá egy kapucnis emberre. A lap alján egy katonafejez egy másik embert. Ez a rajz több száz másikkal együtt a Waging Peace (’Békét üzenünk’) brit humanitárius szervezet munkatársának, Anna Schmidtnek (a név nem valódi) a gyűjteményéből került elő. Anna Csádban találkozott Abdul Dzsabbarral egy menekülttáborban, ahová sok darfüri került. Anna Schmidt azért ment oda, hogy bizonyítékokat gyűjtson azzal kapcsolatban, hogy ténylegesen mi történt Darfurban, hiszen a konfliktus teljes egészében négy évvel korábban, 2003-ban robbant ki. A szudáni kormány, élén Omar al-Basír elnökkel azt állította, hogy erői csak egy kisebb felkeléssel ellenes műveletet hajtottak végre, amelyet a lázadók provokáltak. Mások gyanították, hogy ennél sokkal rosszabbról volt szó. Bármennyire is igyekeztek a hatóságok rémtetteiket eltusolni, a gyerekek rajzai az előbbieken minden mesterkedése ellenére meghazudtolta az eseményekről szóló hivatalos verziót.

Az anyák szorgalmazták, hogy beszéljen a gyerekekkel – emlékszik vissza Anna. „Ha tényleg tudni akarod az igazságot, akkor beszélj velük – mondták neki. – Ne csak tőlünk halld.” Először azt szerette volna, ha a gyerekek írnak